

QUAN NIỆM VỀ CON NGƯỜI TRONG TRIẾT HỌC MÁC - LÊNIN VÀ TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH: GIÁ TRỊ ĐỊNH HƯỚNG TRONG XÂY DỰNG CON NGƯỜI VIỆT NAM HIỆN NAY

THE CONCEPTION OF HUMAN BEINGS IN MARXIST-LENINIST PHILOSOPHY AND HO CHI MINH'S THOUGHT: GUIDING VALUES FOR DEVELOPING THE VIETNAMESE PEOPLE TODAY

Nguyễn Thị Mỹ Dung ^{1*}, Trương Công Danh ²

¹ Trường Đại học Bạc Liêu

² Mặt trận Tổ quốc Việt Nam xã Vĩnh Lợi, tỉnh Cà Mau

* nttmdung@blu.edu.vn

Ngày nhận bài:
08/7/2025

Ngày chấp nhận đăng:
01/8/2025

ABTRACTS

Keywords: Human beings; Marxist-Leninist philosophy; Ho Chi Minh's thought; value orientation; human development; civic responsibility.

This article explores the conception of human beings in Marxist-Leninist philosophy and Ho Chi Minh's thought, highlighting their guiding implications for developing the Vietnamese people in contemporary society. Marxist-Leninist philosophy views humans as socio-historical entities, whose essence is defined by practical activities and social relations. It asserts that individuals actively transform the world through labor and social interaction. Basing on this foundation, Ho Chi Minh integrates traditional Eastern values and Vietnamese cultural identity to emphasize revolutionary ethics, holistic human development in terms of "morality - intellect - physical strength - aesthetics," and a deep sense of civil responsibility. These principles, rooted in both ideological and cultural frameworks, remain highly relevant to Vietnam's current efforts to foster a new generation of citizens who are ethically grounded, intellectually capable, socially responsible, and globally integrated. The article proposes key value orientations for shaping human development strategies in Vietnam today, in light of globalization, digital transformation, and the nation's path toward sustainable modernization.

TÓM TẮT

Bài báo phân tích quan niệm về con người trong triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, từ đó làm rõ các giá trị định hướng trong chiến lược xây dựng con người Việt Nam hiện nay. Trong triết học Mác - Lênin, con người được nhìn nhận như một thực thể xã hội - lịch sử, là chủ thể của hoạt động thực tiễn, sáng tạo ra lịch sử thông qua lao động và các mối quan hệ xã hội. Tư tưởng Hồ Chí Minh kế thừa và phát triển

Từ khóa: Con người; triết học Mác - Lênin; tư tưởng Hồ Chí Minh; giá trị định hướng; phát triển con người; giáo dục đạo đức. quan điểm này trên nền tảng văn hóa phương Đông, truyền thống dân tộc và yêu cầu cách mạng Việt Nam, nhấn mạnh đạo đức cách mạng, phát triển toàn diện “Đức - Trí - Thể - Mỹ” và tinh thần trách nhiệm với cộng đồng. Dựa trên đó, bài viết đề xuất một số giá trị định hướng trong việc hình thành con người Việt Nam mới - có lý tưởng, đạo đức, năng lực, bản lĩnh và trách nhiệm xã hội - trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế và chuyển đổi số.

1. Giới thiệu

Trong tiến trình phát triển của mỗi dân tộc, con người luôn là trung tâm của mọi chiến lược phát triển bền vững. Ở Việt Nam, trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, yêu cầu xây dựng con người Việt Nam toàn diện về trí tuệ, đạo đức, thể chất, lối sống và năng lực làm chủ khoa học - công nghệ ngày càng trở nên cấp thiết. Đảng Cộng sản Việt Nam đã nhiều lần nhấn mạnh trong các văn kiện quan trọng rằng: *“Con người là trung tâm, là chủ thể của sự phát triển; phát triển con người toàn diện, phát huy giá trị văn hóa và sức mạnh con người Việt Nam là mục tiêu cao nhất của sự nghiệp đổi mới”*¹.

Tuy nhiên, trong thực tiễn hiện nay, quá trình phát triển nhanh của kinh tế thị trường, toàn cầu hóa và cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 đang đặt ra không ít thách thức cho việc hình thành nhân cách, lối sống, lý tưởng sống của con người Việt Nam, đặc biệt là thế hệ trẻ. Những biểu hiện như thực dụng, cá nhân chủ nghĩa, lệch chuẩn văn hóa, xuống cấp đạo đức... đang ngày càng phổ biến hơn trong xã hội. Báo cáo khảo sát về giá trị sống của giới trẻ Việt Nam do Viện Nghiên cứu Thanh niên thực hiện năm 2024 cho thấy, có tới 47,6% thanh niên được hỏi cho rằng “giá trị sống quan trọng nhất” là thành công về tiền bạc và địa vị, trong khi tỷ lệ lựa chọn lý tưởng sống, cống hiến xã hội chỉ chiếm khoảng 17,2%².

Trong bối cảnh đó, việc trở lại khảo cứu và vận dụng những quan điểm triết học nền tảng về con người có ý nghĩa lý luận - thực tiễn sâu sắc. Đặc biệt, trên nền tảng triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, lý luận chính trị Việt Nam đã hình thành những quan niệm khoa học, cách mạng và nhân văn sâu sắc về con người, vừa mang tính phổ quát, vừa gắn với thực tiễn lịch sử - xã hội của đất nước. Theo C. Mác, *“bản chất con người không phải là cái trừu tượng cố hữu của cá nhân đơn lẻ, mà là tổng hòa các mối quan hệ xã hội”*³, qua đó khẳng định vai trò của con người như một thực thể xã hội - lịch sử, vừa là sản phẩm, vừa là chủ thể cải biến hiện thực khách quan. Tư tưởng Hồ Chí Minh tiếp nối và phát triển sáng tạo quan niệm đó trong bối cảnh Việt Nam, nhấn mạnh rằng: *“Muốn cứu nước và giải phóng dân tộc, không có con đường nào khác ngoài con đường cách mạng vô sản”* - tức là cách mạng vì con người, do con người, và vì sự phát triển của con người Việt Nam mới⁴.

Mặc dù đã có nhiều công trình nghiên cứu về triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, song việc kết nối hệ thống lý luận về con người từ hai nền tảng tư tưởng này thành một chỉnh thể định hướng cho việc xây dựng con người Việt Nam hiện nay vẫn còn tương đối phân tán. Các giá trị như: tính cộng đồng, tính nhân văn, năng lực sáng tạo, tính tự chủ và tự hoàn thiện... cần được phân tích, hệ thống hóa và diễn giải phù hợp với đặc điểm con người Việt Nam trong thời đại số, toàn cầu hóa và xã hội tri thức. Nghiên cứu này nhằm mục đích làm

1. Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập I. Hà Nội: Nxb Chính trị quốc gia - Sự thật, tr. 140.

2. Viện Nghiên cứu Thanh niên. (2024). *Khảo sát giá trị sống và định hướng lý tưởng sống của thanh niên Việt Nam hiện nay*. Hà Nội: Trung tâm Thông tin, Phân tích và Dự báo Thanh niên - Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh.

3. C. Mác & Ph. Ăngghen. (1995). *Toàn tập* (Tập 3). Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự thật, tr.13.

4. Hồ Chí Minh. (2011). *Hồ Chí Minh toàn tập* (Tập 6). Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự thật, tr.314.

rõ những giá trị cốt lõi trong quan niệm về con người của triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, đồng thời chỉ ra những định hướng khả thi trong công cuộc xây dựng con người Việt Nam hiện nay - một con người phát triển toàn diện, có đạo đức, bản lĩnh, năng lực thích ứng và tinh thần cống hiến cho cộng đồng, quốc gia.

2. Quan niệm về con người trong Triết học Mác - Lênin

Triết học Mác - Lênin là sự kế thừa và phát triển có tính cách mạng trong lịch sử triết học phương Tây, trong đó vấn đề con người không chỉ được xem xét từ góc độ nhận thức luận mà còn được tiếp cận như một vấn đề xã hội - lịch sử, mang bản chất thực tiễn sâu sắc. Quan điểm của C. Mác và Ph. Ăngghen đã đánh dấu một bước ngoặt lớn, vượt khỏi giới hạn siêu hình và thần học, khi xác lập cách nhìn biện chứng về con người trong mối quan hệ vật chất, lịch sử và xã hội. Theo đó, bản chất con người không tồn tại như một thực thể biệt lập, mà là kết quả của quá trình phát triển lịch sử - xã hội, được định hình trong các quan hệ xã hội cụ thể. Như C. Mác viết: *“Bản chất con người không phải là cái trừu tượng cố hữu của cá nhân đơn lẻ. Trong tính hiện thực của nó, bản chất con người là tổng hòa những quan hệ xã hội”*⁵.

Trên cơ sở đó, triết học Mác - Lênin khẳng định rằng con người là sản phẩm của hoàn cảnh xã hội, nhưng không hoàn toàn thụ động. Ngược lại, con người là chủ thể cải biến thế giới, là nhân tố trung tâm trong sự vận động và phát triển của lịch sử. Trong *Luận cương về Phoiơbắc*, Mác nhấn mạnh rằng: *“Hoàn cảnh tạo ra con người, nhưng chính con người cũng tạo ra hoàn cảnh”*⁶. Đây là quan điểm thể hiện rõ tính chủ động, sáng tạo và năng lực hành động xã hội của con người - điều mà các triết học duy tâm trước đó thường không thừa nhận một cách đầy đủ.

Một trong những đặc trưng nổi bật của con người theo quan điểm của Mác là khả năng lao động - hoạt động mang tính mục đích, có ý thức để cải tạo thế giới khách quan. Lao động không chỉ là phương tiện sinh tồn, mà còn là yếu tố hình thành nên nhân cách, ý thức, giá trị và bản chất xã hội của con người. Lao động chính là quá trình qua đó con người hiện thực hóa bản chất của mình, vượt lên khỏi các loài sinh vật khác và tái tạo chính bản thân mình. Theo Trần Văn Giàu (2007), *“Con người trong chủ nghĩa Mác không phải là chủ thể siêu hình, mà là thực thể đang vận động trong thực tiễn xã hội, thông qua lao động và đấu tranh giai cấp mà phát triển toàn diện”*⁷.

Bên cạnh vai trò của lao động, triết học Mác - Lênin cũng đặc biệt coi trọng mối quan hệ giữa cá nhân và cộng đồng. Theo Mác, không thể có một cá nhân nào tồn tại tách biệt khỏi xã hội. Cộng đồng là môi trường nuôi dưỡng, định hình và phát triển con người; đồng thời, cá nhân thông qua hoạt động xã hội của mình cũng tác động ngược trở lại cộng đồng. Mối quan hệ này là biện chứng, vừa mang tính quy định khách quan, vừa mở ra khả năng phát triển chủ thể. Tính cộng đồng trong quan niệm về con người của Mác có giá trị đặc biệt trong bối cảnh xây dựng xã hội công bằng, dân chủ, văn minh hiện nay, nơi mà sự phát triển không chỉ dành cho một cá nhân mà cần hướng đến lợi ích chung của toàn xã hội.

Một điểm nhấn khác trong triết học Mác - Lênin là việc xác lập mục tiêu phát triển con người toàn diện gắn liền với lý tưởng xã hội chủ nghĩa. Mác từng nhấn mạnh rằng: *“Sự phát triển tự do của mỗi người là điều kiện cho sự phát triển tự do của tất cả mọi người”*⁸. Điều đó cho thấy, trong xã hội tương lai - xã hội cộng

5. C. Mác & Ph. Ăngghen. (1995). *Toàn tập* (Tập 3). Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự thật, tr.13.

6. C. Mác & Ph. Ăngghen. (1995). *Toàn tập* (Tập 3). Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự thật, tr.18.

7. Trần Văn Giàu, *Tổng tập Trần Văn Giàu - Tập 5: Chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về con người*, TP. Hồ Chí Minh: NXB Tổng hợp TP. Hồ Chí Minh, 2007, tr. 52.

8. C. Mác & Ph. Ăngghen, *Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản*, trong *Toàn tập*, Tập 4, NXB Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 1995, tr. 86.

sản chủ nghĩa, con người không còn bị tha hóa bởi quan hệ sản xuất bóc lột, mà được phát triển hài hòa cả về thể chất, trí tuệ và tinh thần. Quan niệm này thể hiện tinh thần nhân văn sâu sắc, nhấn mạnh việc xây dựng một xã hội mà trong đó mỗi con người đều có điều kiện để phát huy hết khả năng và sống đúng với bản chất người - một bản chất xã hội cao đẹp.

Trong các nghiên cứu hiện đại, nhiều học giả Việt Nam đã làm rõ thêm giá trị của tư tưởng Mác - Lênin về con người. Nguyễn Tấn Hùng (2020) cho rằng: “*Quan điểm của Mác không chỉ là nền tảng lý luận cho tư tưởng Hồ Chí Minh về con người, mà còn là kim chỉ nam trong các chính sách phát triển nguồn nhân lực ở Việt Nam hiện nay*”⁹. Điều này cho thấy tính thời sự và khả năng vận dụng thực tiễn của hệ tư tưởng này, nhất là trong việc hoạch định chiến lược giáo dục - phát triển con người trong nền kinh tế tri thức.

3. Quan niệm về con người trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Tư tưởng Hồ Chí Minh là sự kết tinh giữa chủ nghĩa Mác - Lênin với tinh thần yêu nước, truyền thống văn hóa dân tộc và sự tiếp thu tinh hoa nhân loại. Tuy nhiên, nếu như chủ nghĩa Mác - Lênin nhấn mạnh đến bản chất xã hội - lịch sử và vai trò cải biến của con người trong quá trình sản xuất và cách mạng xã hội, thì tư tưởng Hồ Chí Minh - mặc dù kế thừa nền tảng này - lại đặt trọng tâm nhiều hơn vào khía cạnh đạo đức, nhân văn và trách nhiệm xã hội của con người. Con người trong tư tưởng Hồ Chí Minh không chỉ là sản phẩm của hoàn cảnh, mà còn là thực thể có ý chí, có đạo đức, có khả năng tự rèn luyện và vươn lên để phục vụ cộng đồng, dân tộc.

Trong hệ thống tư tưởng của Người, vấn đề con người giữ vị trí trung tâm, không chỉ

với tư cách là mục tiêu mà còn là động lực của cách mạng và phát triển xã hội. Từ thực tiễn cách mạng Việt Nam, Hồ Chí Minh khẳng định rằng sự nghiệp giải phóng dân tộc không thể tách rời khỏi con đường cách mạng vô sản - một lựa chọn mang tính tất yếu lịch sử, vừa phù hợp với hoàn cảnh cụ thể của dân tộc, vừa là sự vận dụng sáng tạo tư tưởng Mác - Lênin vào điều kiện Việt Nam. Đây không chỉ là giải pháp thực tiễn, mà còn thể hiện tầm nhìn chiến lược về việc đặt con người vào trung tâm của cách mạng - nơi mà quần chúng nhân dân vừa là người thụ hưởng, vừa là chủ thể sáng tạo nên lịch sử.

Con người là mục tiêu và động lực của cách mạng

Tư tưởng Hồ Chí Minh về con người gắn chặt với quan điểm cách mạng giải phóng dân tộc. Đối với Người, con người vừa là mục tiêu cao nhất của sự nghiệp cách mạng - vì hạnh phúc của nhân dân, đồng thời cũng là động lực - vì chính con người là chủ thể làm nên thắng lợi của cách mạng. Hồ Chí Minh luôn nhấn mạnh: “*Cách mạng là sự nghiệp của quần chúng*”¹⁰, từ đó khẳng định vai trò trung tâm của con người trong mọi giai đoạn lịch sử. Người không chỉ chú ý đến sức mạnh vật chất mà đặc biệt quan tâm đến sức mạnh tinh thần, ý chí, và sự giác ngộ của mỗi cá nhân.

Con người Việt Nam trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Trong di sản tư tưởng của Hồ Chí Minh, hình ảnh con người Việt Nam hiện lên với những phẩm chất tiêu biểu: yêu nước, cần cù, dũng cảm, đoàn kết, trọng nghĩa tình, hiếu học và có ý chí vươn lên. Người từng nói: “*Dân ta vốn có lòng nồng nàn yêu nước. Đó là một truyền thống quý báu của ta*”¹¹. Tuy nhiên, Hồ Chí Minh không xem những phẩm chất này là bất biến mà nhấn mạnh vai trò của giáo dục, rèn

9. Nguyễn Tấn Hùng, *Giá trị nhân văn trong triết học Mác - Lênin về con người và ý nghĩa đối với Việt Nam hiện nay*, Hà Nội: NXB Chính trị Quốc gia Sự thật, 2020, tr. 41.

10. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 6, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 229.

11. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 10, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 458.

luyện và sự tự giác trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách con người.

Tư tưởng Hồ Chí Minh coi con người là một thực thể năng động, có khả năng học hỏi, thay đổi và hoàn thiện. Theo đó, mỗi người đều có thể trở thành người tốt, người có ích nếu được giáo dục đúng đắn và có ý chí phấn đấu. Điều này thể hiện rõ trong quan điểm: *“Hiền, dữ đâu phải là tính sẵn, phần nhiều do giáo dục mà nên”*¹².

Phát triển con người toàn diện

Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh đến việc phát triển con người một cách toàn diện, không tách rời giữa đức - trí - thể - mỹ. Người khẳng định: *“Muốn cứu nước và giải phóng dân tộc thành công, thì phải có một đội ngũ con người có đạo đức, có lý tưởng, có học vấn và có sức khỏe”*¹³. Trong đó, đạo đức được xem là gốc rễ của con người. Người viết: *“Cũng như sông thì phải có nguồn, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”*¹⁴.

Quan niệm về giáo dục con người toàn diện trong tư tưởng Hồ Chí Minh cũng thể hiện tầm nhìn tiên bộ, lấy con người làm trung tâm của sự nghiệp phát triển, hướng tới xã hội tốt đẹp - nơi mỗi người đều có cơ hội phát triển năng lực, nhân cách và cống hiến cho cộng đồng.

Con người trong sự nghiệp xây dựng xã hội mới

Sau thắng lợi của cách mạng, Hồ Chí Minh không chỉ quan tâm đến con người trong thời kỳ đấu tranh mà còn nhấn mạnh vai trò của con người trong sự nghiệp kiến thiết đất nước. Theo Người, xây dựng chủ nghĩa xã hội không thể tách

rời việc xây dựng con người xã hội chủ nghĩa - con người mới với những phẩm chất như: cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư. Người nhiều lần nhắc nhở: *“Muốn có chủ nghĩa xã hội, thì phải có những con người xã hội chủ nghĩa”*¹⁵.

Đặc biệt, Hồ Chí Minh còn khẳng định rằng, con người là trung tâm của mọi chiến lược phát triển đất nước. Điều đó đòi hỏi phải có sự đầu tư đúng mức cho giáo dục, y tế, văn hóa, đồng thời phải tạo điều kiện để mỗi người dân phát huy được năng lực, sở trường trong môi trường bình đẳng, dân chủ và văn minh. Như vậy, con người trong tư tưởng Hồ Chí Minh không chỉ là mục tiêu mà còn là lực lượng sản xuất, là động lực của mọi sự nghiệp cách mạng.

Theo Phạm Văn Đức (2020), tư tưởng Hồ Chí Minh về con người không chỉ có ý nghĩa trong giai đoạn kháng chiến mà còn mang tính định hướng lâu dài cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc: *“Tư tưởng con người Hồ Chí Minh kết hợp hài hòa giữa truyền thống và hiện đại, giữa dân tộc và quốc tế, là nền tảng tinh thần quý giá cho sự nghiệp đổi mới hiện nay”*¹⁶.

4. Giá trị định hướng cho việc xây dựng con người Việt Nam hiện nay

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, cách mạng công nghiệp lần thứ tư và sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế tri thức, Việt Nam đang đứng trước những thời cơ và thách thức to lớn trong việc phát triển đất nước bền vững và hội nhập quốc tế sâu rộng. Một trong những vấn đề then chốt được Đảng và Nhà nước xác định là phải *“phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”*¹⁷. Muốn đạt được mục tiêu đó, cần

12. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 5, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 243.

13. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 11, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 103.

14. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 5, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 554.

15. Hồ Chí Minh, *Hồ Chí Minh toàn tập*, Tập 10, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 327.

16. Phạm Văn Đức, *Tư tưởng Hồ Chí Minh về con người và sự vận dụng trong xây dựng con người Việt Nam hiện nay*, NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2020, tr. 24.

17. Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII* (Tập I). Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia - Sự thật, tr. 140.

thiết phải vận dụng một cách sáng tạo và khoa học các giá trị tư tưởng về con người của triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh vào quá trình xây dựng con người Việt Nam hiện đại - vừa có phẩm chất đạo đức tốt, vừa có năng lực hội nhập và sáng tạo trong xã hội tri thức.

Thực trạng và yêu cầu đặt ra trong xây dựng con người hiện nay

Trong tiến trình phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế sâu rộng, con người Việt Nam - đặc biệt là thế hệ trẻ - đang đứng trước những chuyển biến phức tạp về giá trị sống, lối sống và hành vi xã hội. Bên cạnh những chuyển biến tích cực, như khả năng tiếp cận tri thức mới, tinh thần đổi mới sáng tạo và năng lực số ngày càng được nâng cao, thì cũng đang nổi lên nhiều biểu hiện lệch chuẩn đáng lo ngại liên quan đến đạo đức, nhân cách và trách nhiệm xã hội.

Theo Báo cáo khảo sát của Viện Nghiên cứu Thanh niên (2022), có đến 48,3% thanh niên được hỏi cho rằng “thành công về tiền bạc và địa vị” là giá trị sống quan trọng, trong khi chỉ 17,6% lựa chọn “cống hiến và lý tưởng sống vì cộng đồng”. Đồng thời, 39,2% số người tham gia khảo sát cho biết họ không quan tâm hoặc rất ít tham gia các hoạt động cộng đồng, thiện nguyện. Tình trạng lối sống thực dụng, thiếu

định hướng lý tưởng, thờ ơ với các giá trị tập thể đang đặt ra những cảnh báo về sự suy giảm nền tảng đạo đức trong một bộ phận thanh niên.

Kết quả khảo sát mới nhất của Viện Nghiên cứu Thanh niên (2024) cũng cho thấy, 75,4% thanh niên sử dụng Internet chủ yếu để giải trí, trong khi chỉ 12,7% dành thời gian tham gia các hoạt động cộng đồng hoặc học tập bổ sung kỹ năng. Đồng thời, có đến 44,1% thanh niên thừa nhận từng gặp vấn đề về sức khỏe thể chất hoặc tinh thần trong vòng 12 tháng qua. Những con số này tiếp tục phản ánh thực trạng thiếu cân bằng giữa phát triển cá nhân và trách nhiệm xã hội ở một bộ phận giới trẻ hiện nay.

Bên cạnh đó, theo khảo sát của Indochina Research (2023) về hành vi và thái độ sống của thanh niên đô thị, 96% người trẻ được hỏi bày tỏ sự lo ngại sâu sắc về ô nhiễm môi trường và biến đổi khí hậu, và có đến 92% sẵn sàng lựa chọn sản phẩm “xanh”, thân thiện với môi trường thay vì sản phẩm thông thường. Đặc biệt, theo dữ liệu WIN 2025 (nửa đầu năm 2025), xu hướng này vẫn duy trì ổn định, cho thấy ý thức công dân toàn cầu của thanh niên đang phát triển bền vững và có chiều sâu hơn. Đây là tín hiệu tích cực, cho thấy sự thức tỉnh về ý thức công dân toàn cầu, về trách nhiệm cá nhân trong bảo vệ môi trường và phát triển bền vững.

Biểu hiện giá trị sống ở thanh niên Việt Nam (2022-2025)	Tỷ lệ (%)	Nguồn
Ưu tiên vật chất hơn lý tưởng sống	48,3%	Viện Nghiên cứu Thanh niên (2022)
Không hoặc ít tham gia hoạt động cộng đồng	39,2%	Viện Nghiên cứu Thanh niên (2022)
Dùng Internet chủ yếu để giải trí	75,4%	Viện Nghiên cứu Thanh niên (2024)
Có vấn đề về sức khỏe/thể chất/tinh thần	44,1%	Viện Nghiên cứu Thanh niên (2024)
Lo ngại về biến đổi khí hậu, môi trường	96%	Indochina Research (2023)
Ưu tiên sử dụng sản phẩm thân thiện môi trường	92%	Indochina Research (2023), WIN 2025

Nguồn: Tác giả tổng hợp từ các nghiên cứu khảo sát (2022-2025)

Những số liệu trên phản ánh bức tranh đa chiều: một mặt là nguy cơ tha hóa giá trị sống trong một bộ phận giới trẻ; mặt khác là sự hình thành các xu hướng tích cực hướng đến phát

triển bền vững, có trách nhiệm với xã hội và môi trường. Từ đó, yêu cầu cấp thiết được đặt ra là phải xây dựng một hệ giá trị con người Việt Nam thời kỳ mới, vừa kế thừa những phẩm chất

truyền thống, vừa đáp ứng yêu cầu phát triển của thời đại số và hội nhập quốc tế.

Hệ giá trị này cần chú trọng: Bản lĩnh chính trị và lập trường tư tưởng vững vàng, không mơ hồ trước các trào lưu lệch chuẩn; Đạo đức cá nhân và tinh thần trách nhiệm với cộng đồng, vượt lên lối sống thực dụng, cá nhân hóa; Năng lực sáng tạo, học tập suốt đời và thích ứng linh hoạt với công nghệ mới; Ý thức công dân toàn cầu, có trách nhiệm với môi trường và các giá trị nhân loại tiến bộ.

Các giá trị trên cần được hình thành trong mối quan hệ biện chứng giữa cá nhân - cộng đồng - dân tộc - nhân loại, bảo đảm sự phát triển hài hòa giữa bản sắc văn hóa dân tộc và yêu cầu hội nhập quốc tế. Đây chính là nền tảng để hình thành lớp người Việt Nam hiện đại: nhân văn, tự cường, có đạo đức, có trí tuệ và có năng lực kiến tạo tương lai bền vững.

Giá trị định hướng từ triết học Mác - Lênin

Triết học Mác - Lênin cung cấp cơ sở lý luận vững chắc cho chiến lược phát triển con người trong xã hội xã hội chủ nghĩa. Trước hết, quan điểm “con người là tổng hòa các quan hệ xã hội” cho thấy vai trò quyết định của môi trường xã hội trong việc hình thành nhân cách và giá trị con người. Điều đó đặt ra yêu cầu cần cải thiện hệ thống giáo dục, văn hóa, chính sách lao động, môi trường pháp lý để tạo điều kiện thuận lợi cho sự phát triển toàn diện con người.

Thứ hai, triết học Mác - Lênin nhấn mạnh vai trò của lao động sáng tạo như một hình thức phát triển con người toàn diện. Vì vậy, trong điều kiện hiện nay, việc xây dựng con người Việt Nam cần gắn với việc nâng cao năng suất lao động, phát triển kinh tế tri thức, chuyển đổi số, và khơi dậy khát vọng cống hiến thông qua lao động sáng tạo.

Cuối cùng, triết học Mác - Lênin định hướng con người phát triển trên cơ sở xóa bỏ áp bức, bóc lột và tha hóa, từ đó hình thành một xã hội công bằng, dân chủ, văn

minh - nơi con người được sống đúng với bản chất người. Đây là một nguyên lý có giá trị lâu dài trong hoạch định chính sách phát triển xã hội gắn với công bằng xã hội và an sinh.

Giá trị định hướng từ tư tưởng Hồ Chí Minh

Tư tưởng Hồ Chí Minh là một trong những nền tảng tư tưởng - lý luận quan trọng góp phần hình thành định hướng chiến lược cho quá trình xây dựng con người Việt Nam hiện nay. Quan điểm của Hồ Chí Minh về con người không chỉ dừng lại ở tầm nhìn nhân văn sâu sắc, mà còn hàm chứa các giá trị mang tính thực tiễn cao, có khả năng dẫn dắt việc giáo dục đạo đức, nhân cách, lối sống và trách nhiệm công dân cho các thế hệ người Việt trong thời đại mới.

Thứ nhất, tư tưởng Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò nền tảng của đạo đức trong hình thành nhân cách con người. Người khẳng định: “*Đạo đức cách mạng không phải từ trên trời rơi xuống, nó do đấu tranh rèn luyện bền bỉ mà hình thành*”¹⁸. Với quan điểm đó, Hồ Chí Minh đề ra hệ chuẩn mực đạo đức cách mạng gồm Cần, Kiệm, Liêm, Chính, Chí công vô tư - những giá trị vượt thời gian, có tác dụng định hướng hành vi, lối sống, và thái độ sống có trách nhiệm trong mọi tầng lớp xã hội, đặc biệt là thế hệ trẻ. Trong bối cảnh hiện nay, khi một bộ phận thanh niên có biểu hiện lệch chuẩn giá trị sống như thực dụng, thiếu lý tưởng, thờ ơ với cộng đồng, thì việc giáo dục đạo đức theo tư tưởng Hồ Chí Minh là yêu cầu cấp thiết trong chiến lược phát triển con người toàn diện.

Thứ hai, Hồ Chí Minh đưa ra quan điểm toàn diện về phát triển con người thông qua mô hình “Đức - Trí - Thể - Mỹ”. Đây là định hướng mang tính chiến lược đối với chính sách giáo dục và đào tạo nhân lực cho đất nước. Mô hình này cho thấy sự phát triển con người không thể tách rời giữa các mặt phẩm chất - năng lực - thể

18. Hồ Chí Minh. (2011). *Toàn tập*, Tập 5. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia - Sự thật, tr. 269.

chất - thẩm mỹ, và cần được tiến hành một cách hài hòa, gắn với thực tiễn xã hội. Quan điểm này đã được kế thừa trong Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 04/11/2013 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI, trong đó xác định rõ yêu cầu giáo dục con người phát triển toàn diện cả về kiến thức, kỹ năng, thái độ và năng lực thích ứng với xã hội hiện đại. Như vậy, tư tưởng Hồ Chí Minh đã trở thành một trụ cột lý luận quan trọng cho công cuộc đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục Việt Nam hiện nay.

Thứ ba, Hồ Chí Minh đặc biệt đề cao vai trò của trách nhiệm xã hội và tinh thần phục vụ cộng đồng. Người cho rằng: *“Việc gì có lợi cho dân thì phải hết sức làm, việc gì có hại cho dân thì phải hết sức tránh”*¹⁹. Với tinh thần đó, tư tưởng Hồ Chí Minh định hướng xây dựng con người Việt Nam phải gắn bó mật thiết với cộng đồng, lấy lợi ích tập thể làm kim chỉ nam cho hành động. Trong bối cảnh hiện đại, khi chủ nghĩa cá nhân cực đoan, vô cảm xã hội và tâm lý vị kỷ đang có xu hướng gia tăng, thì việc giáo dục thanh niên biết sống có lý tưởng, có khát vọng cống hiến và có trách nhiệm với cộng đồng là nhiệm vụ trọng yếu nhằm bảo đảm sự phát triển bền vững của đất nước.

Tóm lại, tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức, giáo dục toàn diện và trách nhiệm xã hội không chỉ mang giá trị lý luận sâu sắc, mà còn có ý nghĩa định hướng quan trọng trong công cuộc xây dựng con người Việt Nam hiện nay - con người mang bản sắc dân tộc, thấm nhuần tinh thần phụng sự, hội nhập nhưng không hòa tan, nhân văn nhưng không mơ hồ lý tưởng. Đó cũng chính là mô hình con người mà sự nghiệp đổi mới, công nghiệp hóa - hiện đại hóa và hội nhập quốc tế mà Đảng và Nhà nước đang hướng tới.

Định hướng chính sách và hành động

Trên cơ sở những giá trị lý luận từ triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về con người, việc xây dựng con người Việt Nam hiện

nay cần được thể chế hóa thông qua các chiến lược, chính sách và chương trình hành động cụ thể, phù hợp với yêu cầu phát triển bền vững trong bối cảnh mới. Một số định hướng chính sách tiêu biểu đang được triển khai như sau:

Một là, tiếp tục thực hiện sâu rộng Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 09/6/2014 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI về *xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước*. Văn kiện này xác định rõ: *“Xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện là trung tâm của chiến lược phát triển, là chủ thể của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc”*²⁰. Nội dung này đã và đang được cụ thể hóa trong Kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội 5 năm 2021-2025 và Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội 2021-2030, trong đó nhấn mạnh vai trò con người là trung tâm của phát triển.

Hai là, đẩy mạnh thực hiện Nghị quyết số 29-NQ/TW năm 2013 về *đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*, gắn với Luật Giáo dục 2019 và lộ trình đổi mới chương trình - sách giáo khoa phổ thông. Giáo dục được xác định là nền tảng để phát triển nhân cách, trí tuệ, năng lực công dân, phẩm chất đạo đức và năng lực thích ứng trong thời đại số. Mô hình giáo dục chuyển từ truyền thụ kiến thức sang phát triển năng lực, tư duy phản biện và kỹ năng sống, phù hợp với định hướng “Đức - Trí - Thể - Mỹ” mà Chủ tịch Hồ Chí Minh từng đề ra.

Ba là, triển khai đồng bộ Chiến lược phát triển con người Việt Nam giai đoạn 2021-2030 (ban hành theo Quyết định số 1125/QĐ-TTg ngày 22/7/2021), trong đó xác định mục tiêu nâng cao chất lượng dân số, phát triển thể chất - trí tuệ - tinh thần - đạo đức và kỹ năng sống, góp phần hình thành con người toàn diện và hài hòa. Chiến lược này được cập nhật gắn kết với

19. Hồ Chí Minh. (2011). *Toàn tập*, Tập 10. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia - Sự thật, tr. 150.

20. Đảng Cộng sản Việt Nam. (2014). *Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 09/6/2014 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.

Chiến lược phát triển kinh tế số và xã hội số theo Quyết định 411/QĐ-TTg (2022), trong đó yêu cầu phát triển nguồn nhân lực có năng lực số, tư duy đổi mới và khả năng thích ứng với chuyển đổi số toàn diện.

Bốn là, thúc đẩy xây dựng môi trường xã hội lành mạnh, nhân văn, dân chủ và sáng tạo thông qua Nghị quyết số 42-NQ/TW ngày 24/11/2023 về *đổi mới chính sách xã hội toàn diện, hiệu quả và bền vững*. Nghị quyết này khẳng định vai trò của phúc lợi xã hội, y tế, giáo dục và bình đẳng giới trong phát triển con người, đặc biệt chú trọng đối tượng yếu thế, bảo đảm sự phát triển toàn diện và không để ai bị bỏ lại phía sau.

Năm là, tăng cường giáo dục đạo đức, lý tưởng sống, trách nhiệm xã hội và lòng yêu nước trong giới trẻ thông qua các hoạt động chính trị - xã hội, đoàn thể, và phong trào thanh niên. Các nội dung này được quy định trong Luật Thanh niên 2020, Luật Giáo dục 2019, Chương trình giáo dục phổ thông 2018, cùng nhiều hoạt động phối hợp giữa Đoàn TNCS Hồ Chí Minh và Bộ Giáo dục & Đào tạo.

Sáu là, cải thiện thể chế hành chính và môi trường pháp lý nhằm tạo điều kiện cho con người phát triển đầy đủ quyền - nghĩa vụ công dân. Nghị quyết số 76/NQ-CP năm 2021 về cải cách hành chính và xây dựng Chính phủ điện tử hướng đến một nền hành chính phục vụ, lấy con người làm trung tâm, thúc đẩy hiệu quả dịch vụ công, bảo đảm công bằng, minh bạch và cơ hội phát triển cho mọi tầng lớp nhân dân.

Bảy là, thúc đẩy các chính sách nhân văn, hướng đến công bằng xã hội và phát triển bao trùm. Đơn cử như Nghị định số 55/2023/NĐ-CP,

nâng mức trợ cấp người có công; chính sách an sinh xã hội, bảo hiểm y tế toàn dân; các chương trình giảm nghèo đa chiều bền vững... đều nhằm bảo đảm các điều kiện phát triển cơ bản về y tế, giáo dục, đời sống cho con người, nhất là vùng sâu, vùng xa, dân tộc thiểu số.

Tóm lại, hệ thống các chính sách, văn kiện và chiến lược phát triển hiện hành cho thấy tính kế thừa, nhất quán và phát triển của tư tưởng Mác - Lênin và Hồ Chí Minh về con người. Trong đó, việc xác định con người là trung tâm, là chủ thể của phát triển không chỉ là khẩu hiệu chính trị mà đã và đang được thể chế hóa thành hành động cụ thể, trở thành định hướng chiến lược trong mọi lĩnh vực. Đây là nền tảng lý luận - thực tiễn vững chắc để phát triển con người Việt Nam toàn diện, phù hợp với yêu cầu của kỷ nguyên số và hội nhập toàn cầu.

5. Kết luận

Dưới ánh sáng của triết học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, việc xây dựng con người Việt Nam trở thành chủ thể tích cực, toàn diện về trí tuệ, đạo đức, thể chất và tinh thần, mang trong mình tinh thần trách nhiệm xã hội, là yêu cầu cấp thiết trong tiến trình phát triển đất nước hiện nay. Quan niệm con người là trung tâm, là mục tiêu và động lực của sự phát triển không chỉ mang ý nghĩa lý luận sâu sắc mà còn có giá trị định hướng thực tiễn to lớn. Trong bối cảnh hội nhập quốc tế và chuyển đổi số mạnh mẽ, việc vận dụng nhất quán các quan điểm này sẽ góp phần hiện thực hóa mục tiêu phát triển bền vững, thúc đẩy một xã hội dân chủ, công bằng, văn minh - nơi mỗi con người đều có điều kiện phát triển toàn diện và sống có ích cho cộng đồng, đất nước và nhân loại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ban Chấp hành Trung ương Đảng. (2013). *Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.
- Ban Chấp hành Trung ương Đảng. (2014). *Nghị quyết số 33-NQ/TW về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.
- Bộ Chính trị. (2023). *Nghị quyết số 42-NQ/TW về đổi mới chính sách xã hội toàn diện, hiệu quả và bền vững*. Hà Nội: Văn phòng Trung ương Đảng.

- Chính phủ. (2021). *Nghị quyết số 76/NQ-CP về cải cách hành chính quốc gia giai đoạn 2021-2030*. Hà Nội: Văn phòng Chính phủ.
- Chính phủ. (2023). *Nghị định số 55/2023/NĐ-CP về chính sách ưu đãi người có công với cách mạng*. Hà Nội: Văn phòng Chính phủ.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII (Tập I)*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật.
- Giàu, T. V. (2007). *Chủ nghĩa Mác và con người*. *Tạp chí Triết học*, (5), 50-59.
- Hồ Chí Minh. (2011). *Hồ Chí Minh toàn tập (Tập 5, 6, 10, 11)*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật.
- Indochina Research. (2023, April 22). *Vietnamese youth go green to celebrate Earth Day 2023*. Indochina Research Vietnam. <https://indochina-research.com/earth-day-2023-brand-to-go-green-to-attract-urban-youth/>
- Mác, C., & Ăngghen, Ph. (1995). *Toàn tập (Tập 4, Tập 13)*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật.
- Nguyễn Tấn Hùng. (2020). *Tư tưởng Mác - Lênin và Hồ Chí Minh về con người và định hướng xây dựng con người Việt Nam hiện đại*. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật.
- Phạm Văn Đức. (2020). *Giá trị tư tưởng Hồ Chí Minh về con người và ý nghĩa trong thời đại hiện nay*. Hà Nội: Nhà xuất bản Lý luận Chính trị.
- Quốc hội. (2019). *Luật Giáo dục số 43/2019/QH14*. Hà Nội: Văn phòng Quốc hội.
- Quốc hội. (2020). *Luật Thanh niên số 57/2020/QH14*. Hà Nội: Văn phòng Quốc hội.
- Thủ tướng Chính phủ. (2021). *Quyết định số 1125/QĐ-TTg phê duyệt Chiến lược phát triển con người Việt Nam giai đoạn 2021-2030*. Hà Nội: Văn phòng Chính phủ.
- Thủ tướng Chính phủ. (2022). *Quyết định số 411/QĐ-TTg phê duyệt Chiến lược phát triển kinh tế số và xã hội số đến năm 2025, định hướng đến 2030*. Hà Nội: Văn phòng Chính phủ.
- Viện Nghiên cứu Thanh niên. (2022). *Báo cáo khảo sát giá trị sống và lý tưởng sống của thanh niên Việt Nam*. Hà Nội: Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh.
- Viện Nghiên cứu Thanh niên. (2024). *Báo cáo khảo sát hành vi sử dụng Internet và sức khỏe thanh niên Việt Nam*. Hà Nội: Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh.
- WIN World Survey. (2025). *Youth and Climate Awareness in Vietnam - Mid-Year Report*. Hà Nội: WIN Vietnam & World Independent Network.